

Nataša Đuragić¹

Visoka škola strukovnih studija
za obrazovanje vaspitača, Novi Sad

Ksenia Šimoković

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet,
Univerzitet u Novom Sadu

Vladimir Mihić

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet,
Univerzitet u Novom Sadu

UDC: 37.018.1: 78

371.13:78

371.015.1:78

DOI: <https://doi.org/10.19090/ps.2017.2.145-160>

Primljen: 20.2.2018.

Prihvaćen: 7.6.2018.

PREGLEDNI NAUČNI RAD

BIBLID 0553–4569, 63 (2017), 2, p. 145–160.

POVEZANOST MUZIČKOG OBRAZOVANJA I ISKUSTVA SA PORODIČNOM KULTURNO-PEDAGOŠKOM KLIMOM BUDUĆIH VASPITAČA

Apstrakt

Nivo muzičke kulture studenata vaspitačkih škola koji umnogome utiče na njihove kompetencije kao budućih stručnjaka, često je uslovljen postojanjem prethodnog muzičkog obrazovanja, kao i nekim aspektima kulturno-pedagoške klime porodice. U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja koje je za cilj imalo da ispita povezanost prethodnog formalnog muzičkog obrazovanja i neformalnog muzičkog iskustva sa nivoom kulturno-pedagoške klime porodice studenata, budućih vaspitača. Pored toga, istraživanje se bavilo i značajem pojedinih sociodemografskih faktora (stručna sprema roditelja i mesto odrastanja studenata) za kulturno-pedagošku klimu porodice i postojanje prethodnog muzičkog obrazovanja i iskustva.

Uzorak istraživanja činilo je 225 studenata druge i treće godine Visoke škole strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Novom Sadu. Istraživanje je rađeno metodom neeksperimentalnog tipa, tehnikom anketiranja i skaliranja, instrumentom konstruisanim za potrebe ovog istraživanja. Rezultati istraživanja su pokazali da postoji korelacija između prethodnog muzičkog obrazovanja i nivoa kulturno-pedagoške klime porodice porekla, kao i da su i obrazovanje roditelja i mesto odrastanja studenata značajni faktori koji doprinose kulturno-pedagoškoj klimi porodice i razvijenosti muzičkog obrazovanja i/ili ranog muzičkog iskustva studenata.

¹ n.djuragic@gmail.com

Ovaj podatak otvara prostor za osmišljavanje odgovarajućih programa za povećanje muzičkih kompetencija samih vaspitača, kako bi oni mogli pružiti blagovremenu muzičku stimulaciju deci u predškolskim ustanovama. Na taj način vaspitači bi mogli da utičući na kvalitet muzičkih aktivnosti dece, potencijalno posredno kompenzuju i nisku kulturno-pedagošku klimu porodice dece iz porodica sa nižim socijalnim, ekonomskim i obrazovnim statusom roditelja.

Ključne reči: kulturno-pedagoška klima, muzičko obrazovanje, muzičko iskustvo, kompenzatorno iskustvo

Uvod

Jedan od najvažnijih društvenih činilaca koji utiče na razvoj sklonosti i aktivnosti dece predškolskog uzrasta i direktno uslovljava kvalitet njihovog daljeg obrazovanja je porodica – odnosno, porodični odnosi, socijalno stanje i kulturno-pedagoška klima unutar porodice (Ivanović, 2008).

Prema Bronfenbrenneru (Bronfenbrenner, 1994), interakcije koje se dešavaju unutar najbližeg okruženja određenog subjekta utiču na mikrosistem tog subjekta. Naravno, takva vrsta međusobnih uticaja morala bi se odvijati često i na redovnom nivou da bi mogli biti razmatrani kao faktor koji utiče na razvoj određenog subjekta. Sklop nasleđa, prirodnog razvoja, sredinskih uticaja i aktivnosti deteta rezultiraju ukupnim postignućima i uspehom deteta, pri čemu je podrška i stimulacija koje dete dobija u svojoj porodici odlučujući faktor za „razvoj kapaciteta i realizaciju datih mogućnosti“ (Bogunović, Polovina, 2007: 99).

Važan, iako svakako ne najvažniji, deo kulturno-pedagoške klime porodice je muzičko okruženje u porodici. Budući da je muzički talenat, iako ponekad delimično određen i naslednim faktorima, u velikoj meri podložan podsticajima kroz bogati i sadržajni socijalni kontekst (Kemp & Mills, 2002, prema Nikolić, 2015), ovo otvara pitanje identifikacije sredinskih faktora koji povoljno utiču na dalji muzički razvoj deteta, odnosno uloge roditelja i vaspitača u podsticanju onih aspekata te sredine koji će uticati afirmativno na taj razvoj (Mirković-Radoš, 1986).

Tu dolazimo i do pitanja nivoa muzičkog obrazovanja samih vaspitača. Dok većina mladih ljudi, budućih vaspitača, tokom svog školovanja stekne potrebno opšte obrazovanje, veoma mali broj njih tokom školovanja stekne i bogato muzičko obrazovanje ili značajnije muzičko iskustvo². Nepostojanje prethodnog muzičkog iskustva koje uslovljava nepoznavanje sopstvene muzikalnosti i ličnih muzičkih afiniteta direk-

² Pored formalnog vida muzičkog obrazovanja koje deca mogu da steknu u muzičkim školama, ovde razmatramo i neformalno muzičko obrazovanje u vidu muzičkog iskustva koje pojedinac može da stekne u porodici, ličnim naporima, posredstvom savremenih tehnologija, pri raznim drugim organizacijama ili kulturnim institucijama, a u cilju ličnog muzičkog razvoja, samoobrazovanja i kulturnog uzrastanja (Enciklopedijski leksikon: Mozaik znanja. Beograd: Interpres, 1972; Jeremić, 2015; Mala enciklopedija Prosveta. Beograd: Prosveta, 1986:).

tno utiče na smanjen nivo samopouzdanja kod većine vaspitača, te izostanak interesovanja za redovan rad na muzičkim aktivnostima (Bainger, 2010)

Ovo istraživanje pokušaće da da odgovor na pitanja na koji način je kulturno-pedagoška klima porodice studenata budućih vaspitača povezana sa postojanjem njihovog muzičkog obrazovanja ili prethodnog muzičkog iskustva, te da li su različiti sociodemografski faktori povezani sa nivoom kulturno-pedagoške klime porodice. Ukoliko bismo utvrdili sociodemografske činioce kulturno-pedagoške klime, kao i njenu vezu sa stepenom stimulacije ranog muzičkog razvoja, rezultati ovog istraživanja bi mogli biti iskorišćeni u praktične svrhe dodatnog obrazovanja budućih vaspitača u oblasti značaja muzike za kulturno-pedagošku klimu porodice. U ovom kontekstu, predškolska ustanova mogla bi doprineti obogaćivanju različitih aspekata muzičkog razvoja deteta koje porodica nije u mogućnosti da pruži, ili ih ne pruža na adekvatan način.

Polazne teorijske osnove istraživanja

Sledeći Bronfenbrennerov stav da je klima koju kreira porodica direktno povezana sa klimom koja se stvara u učionici ili vrtiću (Bronfenbrenner, 1997), Ahernova i autori na koje se ona poziva, smatraju da će afirmacija muzičkih sposobnosti koje dete dobije u porodici uticati na učinak i postignuće deteta u vrtiću, a zatim i u školi, a u međusobnoj korelaciji oba okruženja ogledaće se zajednički uticaj na sveukupan muzički razvoj deteta (Aherne, 2011).

Mnoga istraživanja ukazuju na to da je razvoj interesovanja i kulturnih aktivnosti umnogome indikovao kulturno-pedagoškom klimom unutar porodice, odnosno socijalnim statusom, obrazovanjem roditelja, kao i kulturnim podsticajem koji roditelji pružaju deci unutar porodice. (Nikolić, 2015; Štula, 2005; Wills, 2011).

U nekim od prvih istraživanja značaja muzike za kulturno-pedagošku klimu porodice brojni autori ističu značajnu vezu između prethodnog muzičkog iskustva roditelja i muzičkog razvoja dece (Kirkpatrick, 1962; Shelton, 1965; Shuter, 1964). Prema njima, roditelji koji i sami sviraju ili pevaju stvarali su stimulativnu porodičnu klimu, te direktno uticali na rani razvoj muzičke svesti kod dece, na formiranje pozitivnog stava prema muzici, podstičući time decu na učestvovanje u muzičkim aktivnostima i dalje bavljenje muzikom. Muzičko stimulativno okruženje u porodici, kao i roditeljsko ohrabrenje za bilo koji vid muzičkih aktivnosti dece pokazalo se značajnijom determinantom od faktora ličnosti, nasleđa, pa čak i uticaja škole (Freeman, 1974; Martin, 1976, prema Mirković-Radoš, 1986).

Sredinom 80-ih autori počinju ozbiljnije da se bave ovom temom kreirajući skale namenjene ispitivanju učestalosti i nivoa muzičkih aktivnosti unutar porodice. Kada je 1985. Brand (Brand, 1985) konstruisao skalu HOMES (Home Musical Environmental Scale) kojom se ispituje kvalitet muzičke klime unutar porodice, ona je postala model i svakako jedan od najčešće korišćenih instrumenata u istraživačkoj literaturi. Pomoću te skale Brand je ispitivao 4 faktora muzičke klime porodice:

1. Stav roditelja prema muzici i njihova uključenost u muzičke aktivnosti;
2. Učestalost odlazaka na koncerte
3. Posedovanje instrumenta;
4. Korišćenje muzičkih uređaja ili sviranje instrumenata od strane roditelja

Skoro 20 godina kasnije, Kustodero (Custodero) je 2003. konstruisao skalu Učestalosti muzičkih aktivnosti roditelja sa decom uzrasta 3-5 godina (PUMPS – Parents Use of Music with Preschool Students), koja je imala za cilj da ispita više različitih faktora:

1. Muzičku interakciju dece i roditelja;
2. Posedovanje muzičkih instrumenata, muzičkih igračaka, muzičkih uređaja;
3. Učestalost posećivanja muzičkih manifestacija sa decom;
4. Muzičko iskustvo roditelja;
5. Vrednovanje muzike od strane roditelja;
6. Rano muzičko iskustvo dece

On je došao do zaključka da različite demografske karakteristike kao što su nivo obrazovanja roditelja ili poslovni status majke, mogu značajno da utiču na učestalost i kvalitet muzičkih aktivnosti roditelja sa decom. Rezultati istraživanja Bogunović (Bogunović, 2005), kao i Vilsove (Wills, 2011) ukazuju na to da će roditelji koji poseduju muzičko iskustvo u većem broju upisivati svoju decu u muzičke škole, nego roditelji bez takvog iskustva. Čak i ako više aktivno ne sviraju ili ne pevaju, njihovo pređašnje iskustvo ih je dovelo do toga da veoma vole muziku i cene njen značaj.

Kada je reč o kulturno pedagoškoj klimi porodice, istraživanja pokazuju da podsticajna porodična kulturno-pedagoška klima vrlo često ima značajniji uticaj na formalno muzičko obrazovanje deteta, nego materijalni status (Dai and Schader, 2002; Demorest, Kelley & Pfordresher, 2016; Đorđević, 2008). O značajnoj povezanosti socioekonomskog statusa i kulturno-pedagoške klime porodice pišu brojni autori (Bogunović, 2007; Custodero, 2003; Wills, 2011; Zdzinski, 2013) navodeći da obrazovni i ekonomski status roditelja direktno utiče na postojanje, nivo i učestalost kulturnih i obrazovnih stimulacija. Roditelji koji pripadaju srednjem građanskom društvenom sloju, koji su visoko obrazovani sa sigurnim poslovnim statusom, pokazuju tendenciju ka organizaciji slobodnog vremena svog deteta, kako bi se interesovanja, talenti i sposobnosti njihovog deteta dalje razvijali (Lareau, 2011). Među slobodnim, ali osmišljenim i organizovanim vannastavnim aktivnostima koje kreiraju kulturno-pedagošku klimu porodice muzika zauzima ključno mesto.

Ono što je takođe zanimljivo je da su i Kustodero i njegovi sledbenici otkrili da su deca koja su učestvovala u programima za ranu muzičku stimulaciju ili bili članovi muzičkih škola i zabavišta, veoma uticala na muzičke preferencije svojih roditelja, te na muzičku aktivnost cele porodice. Učestalost kućnog muziciranja, obraćanje pažnje na odabir muzike za slušanje, posedovanje instrumenata, te frekventnije porodično

posećivanje muzičkih događaja značajno su uticali na celokupan nivo kulturno-pedagoške klime porodice ispitanika (Custodero, 2003; Wills, 2011; Zdzinski, 2008).

Važne uvide donosi i Nikolić (Nikolić, 2015), koja je došla do rezultata da čak 95,2% budućih učitelja na učiteljskom fakultetu nije imalo nikakav vid ni formalnog ni neformalnog prethodnog muzičkog obrazovanja. Dalji rezultati ukazuju na to da studenti nisu imali povoljne porodične uslove za razvoj muzičkih sposobnosti, što se, po rečima autora, odrazilo na njihove stavove prema značaju muzike i njenoj ulozi, kao i na kvalitet njihovog učinka na muzičkim predmetima.

Uzevši u obzir sve rečeno, ovo istraživanje pokušaće da da odgovor na pitanja na koji način je prethodno muzičko obrazovanje i iskustvo povezano sa kulturno-pedagoškom klimom u porodici porekla studenata, budućih vaspitača. Takođe, istraživanje će pokušati da da odgovor na pitanje koji su sociodemografski faktori povezani sa nivoom kulturno-pedagoške klime porodice porekla studenata, kao i sa njihovim prethodnim muzičkim obrazovanjem i iskustvom.

Metodologija istraživanja

Cilj i zadaci istraživanja

Proveriti na koji način i u kojoj meri su prethodno muzičko obrazovanje i muzičko iskustvo studenata povezani sa kulturno-pedagoškom klimom porodice porekla. Dalje, cilj istraživanja je bio i utvrditi povezanost određenih socio-demografskih faktora (obrazovanje oca i majke, kao i mesta odrastanja ispitanika) sa nivoom kulturno-pedagoške klime porodice i sa prethodnim muzičkim obrazovanjem i iskustvom. Osim navedenog, dodatni cilj istraživanja jeste i da utvrdi faktorsku strukturu instrumenta koji je po prvi put korišćen u ispitivanju kulturno-pedagoške klime porodica ispitanika.

Uzorak istraživanja

Uzorak u ovom istraživanju činilo je 225 studenata druge i treće godine Visoke škole strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Novom Sadu. Učestvovao je gotovo jednak broj studenata obe godine, odnosno 111 studenata druge i 114 studenata treće godine školske 2012/2013. godine.

Kada je u pitanju mesto odrastanja, 35,1% ispitanika kao odgovor navodi selo, 33,3% manje mesto (ispod 100.000 stanovnika) i 30,7% grad. Struktura uzorka u vezi sa stručnom spremom roditelja ispitanika data je u Tabeli 1.

Zbog nejednačnog broja ispitanika u različitim kategorijama, za potrebe statističkih analiza spojene su kategorije osnovna i srednja škola, kao i visoko obrazovanje, magistratura i doktorat, tako da su korišćene samo dve grupe na osnovu stručne spreme.

Tabela 1

Stručna sprema roditelja

	Stručna sprema	Frekvencija	procenat
Otac	Osnovna	12	5,3
	Srednja	157	69,8
	Viša ili visoka	42	18,7
	Magistratura ili doktorat	12	5,3
Majka	Osnovna	15	6,7
	Srednja	141	62,7
	Viša ili visoka	55	24,4
	Magistratura ili doktorat	12	5,3

Instrumenti

Za potrebe istraživanja korišćena je modifikovana verzija skale kulturno-pedagoškog nivoa porodice (Štula, 2005) iz koje je preuzeto 13 tvrdnji i dodato još 15 novih tvrdnji koje su se većinom odnosile na ulogu i mesto muzike u porodičnim aktivnostima. Ukupni skor na ovoj skali odražava kulturno-pedagošku klimu porodice ispitanika. Ispitanici su davali odgovore na stavke putem petostepene Likertove skale. Kronbahova alfa originalne verzije upitnika iznosila je $\alpha=.83$

Ajtem analiza pokazala je mogućnost da se pouzdanost skale poveća uklaњanjem tri tvrdnje. To su bile stavke koje su se odnosile na gledanje televizije kao vrstu zajedničke porodične aktivnosti i slušanje muzike u okviru porodičnih proslava („U našoj kući je stalno uključen TV“, „Slobodno vreme koristimo tako što porodično odgledamo neku seriju“ i „Nijedna porodična svečanost nije mogla da protekne bez žive muzike“). Nakon eliminacije ovih stavki, Kronbahova alfa je porasla na .85, tako da konačna verzija upitnika Kulturno-pedagoške klime u ovom radu ima 25 tvrdnji.

Pored ove skale, ispitanicima je zadat i kratak upitnik koji se odnosio na socio-demografske varijable (godinu studija, mesto odrastanja i stručnu spremu roditelja) kao i upitnik koji je obuhvatao nivo muzičkog obrazovanja i/ili različite aspekte prethodnog muzičkog iskustva ispitanika. Upitnik se sastojao od sedam pitanja višestrukog izbora u okviru kojih su ispitanici mogli da odaberu ili navedu nivo svog formalnog muzičkog obrazovanja, kao i vrstu i trajanje svog prethodnog muzičkog iskustva: neformalnog učenja sviranja na nekom instrumentu, pevanja u horu, sviranja i/ili pevanja u nekom bendu, igranja baleta ili folklora ili bavljenje nekom drugom muzičkom aktivnošću.

Metode analize podataka

Statistička analiza podataka rađena je u kompjuterskom programu IBM SPSS Statitics 23. U cilju dobijanja adekvatnih rezultata i relevantnih zaključaka korišćene

su sledeće analize: deskriptivna statistika, Pirsonov koeficijent korelacije, t-test, analiza varijanse i faktorska analiza uz analizu glavnih komponenti.

Rezultati istraživanja

Deskriptivna statistika i faktorska analiza skale

Deskriptivna statistika za oba instrumenta prikazana je u Tabeli 2. U tabeli je uočljivo da aritmetička sredina dobijena na uzorku u slučaju prethodnog muzičkog obrazovanja govori o prosečnim vrednostima na ovoj varijabli, dok je u slučaju kulturno-pedagoške klime, aritmetička sredina uzorka viša od prosečne ukazujući da je distribucija odgovora blago pomešana ka višim vrednostima).

Tabela 2.

Deskriptivna statistika rezultata

	M	Sd	Min.	Maks.	Teorijsko M
Kulturna klima	93,67	14,49	56	120	84
Prethodno muzičko obrazovanje i iskustvo	8,87	2,59	3	18	9,5

Na samom početku, s obzirom na to da je ovako konstruisana skala kulturne klime prvi put korišćena kod nas, sproveli smo faktorsku analizu same skale kako bismo utvrdili koje aspekte kulturno-pedagoške klime meri ovaj instrument. Dvadeset pet stavki kulturne porodične klime bilo je podvrgnuto analizi glavnih komponenti.

Analiza glavnih komponenti otkrila je prisustvo sedam komponenti sa karakterističnim vrednostima iznad 1. Ipak, pregledom „scree“ dijagrama utvrđeno je prisustvo jasne tačke loma iza prve komponente, ali i još jedne tačke iza četvrte komponente. Na osnovu ovoga, donesena je odluka da se za dalje istraživanje zadrže četiri komponente. Ovo četvorokomponentno rešenje objasnilo je ukupno 46,80% varijanse. Kako bi se komponente lakše tumačile sprovedena je oblimin rotacija.

Na osnovu matrice paterna utvrđen je sadržaj četiri izdvojene komponente (Tabela 3), te bi se one mogle imenovati, redom: uticaj roditelja putem adekvatnog odabira kulturno-umetničkih sadržaja, uticaj roditelja na praćenje zabavnih tv sadržaja, estradnog miljea i turbo-folk scene, uticaj roditelja putem formalnog i neformalnog obrazovanja i uticaj roditelja posredstvom muzičkih sadržaja.

Tabela 3.

Matrica faktorskih težina sa oblimin rotacijom četvorofaktorskog rešenja

Stavka	Faktorska težina			
	1	2	3	4
4. Na predlog roditelja sam se učlanio u biblioteku čim sam naučio/la da čitam.	,742			
3. U detinjstvu su me roditelji često vodili na dečije pozorišne predstave.	,713			
16. Roditelji su me vodili na „Zmajeve dečije igre“ i druge dečije manifestacije.	,689			
2. Roditelji su mi često čitali i pričali razne priče.	,639			
1. U detinjstvu sam imao/la mnogo dečijih knjiga i slikovnica.	,636			
6. Roditelji su mi redovno kupovali dečije časopise (npr. „Politikin zabavnik“) iz kojih se može saznavati mnogo zanimljivih i korisnih informacija.	,602			
21. Često sam s porodicom išao/la na izlete kada bismo igrali razne sportove i igre.	,462			
25. U detinjstvu sam imao/la puno kasete i CD-ova sa dečijim pesmama.	,413			
7. Na predlog roditelja počeo/la sam da sviram neki instrument/idem na folklor.	,368			
18. Mojoj porodici je bilo važno kada ja učestvujem na nekoj priredbi ili moj rad iz likovnog bude izložen na izložbi.	,365			
10. Pošto roditelji redovno kupuju „žutu štampu“ i ja se često rasonodim čitajući zanimljivosti o estradnim ličnostima.			,793	
9. Mnogo volim narodnu, turbo-folk muziku, jer se upravo ta vrsta muzike najviše sluša u mojoj kući.			,781	
12. Uz pojedine članove moje porodice i ja sam počeo/la redovno da pratim neke od španskih/turskih/latinoameričkih serija.			,627	
5. Moji roditelji smatraju da je obrazovanje vrlo važna stvar u životu.				,674

28. Zbog roditeljskog pritiska da sviram neki instrument, idem na hor, odnosno pohađam muzičku školu i odlazim na koncerte klasične muzike i danas osećam odbojnost prema „ozbiljnoj muzici“.	,553
17. Sećam se da su se roditelji igrali sa mnom raznih društvenih igara.	,496
8. Roditelji su uvek sa puno strpljenja odgovarali na razna moja pitanja.	,450
11. U detinjstvu sam gledao/la razne obrazovne TV emisije za decu.	,433
27. I danas, kao odrasla/odrastao mogu da prepoznam muziku iz crtanih filmova i bajki koje sam gledao/la u detinjstvu.	,351
14. Sećam se da su mi roditelji u detinjstvu često pevali.	,719
24. Kad god je neko familijarno okupljanje, neko iz porodice zasniva ili zapeva nešto.	,708
15. U mojoj kući se uvek slušala muzika.	,629
22. Sećam se da su mi kao malom/maloj pevali uspavanke.	,531
13. Moji roditelji znaju da prepoznaju moje talente i interesovanja i savetuju mi da ih razvijam.	,467
26. Dečiji muzički instrumenti, pa makar i plastični, bili su sastavni deo mojih igračaka u detinjstvu.	,335

Korelacije između faktora su niske i umerene, ali su sve pozitivne. Njihove vrednosti su date u tabeli 4.

Tabela 4.
Koeficijenti međusobnih korelacija faktora

Komponenta	2	3	4
1	,155	,197	,332
2	1,000	,026	,070
3		1,000	,163

Determinante kulturno-pedagoške klime porodice i prethodnog muzičkog obrazovanja i iskustva

Kako bismo odgovorili na jedno od osnovnih pitanja istraživanja, a to je pitanje povezanosti kulturno-pedagoške klime u porodici i prethodnog muzičkog obrazovanja i muzičkog iskustva studenata, korišćen je Pirsonov koeficijent korelacije. Kao što je i pretpostavljeno, dobijena je umerena, ali značajna i pozitivna korelacija ($r = 0,23$, $p < 0,001$). Ova korelacija ukazuje da su studenti sa većim muzičkim iskustvom u ranom detinjstvu odrasli u porodicama sa boljom kulturno-pedagoškom klimom, dokazujući da je muzičko obrazovanje i muzičko iskustvo bitan korelat kulturnog života porodice, naročito u detinjstvu.

Sledeće istraživačko pitanje odnosilo se na razlike u kulturnoj klimi i prethodnom muzičkom obrazovanju s obzirom na određene sociodemografske varijable. Demografske varijable za koje smo pretpostavili da bi mogle imati značaja za konstrukte koje istražujemo jesu mesto odrastanja i stručna sprema oca i majke. Jednosmernom analizom varijanse istražen je značaj mesta odrastanja na kulturnu klimu u porodici i prethodno muzičko obrazovanje. Utvrđena je statistički značajna razlika između navedene tri grupe: $F(2, 219)=4.7$, $p < .01$, a naknadna poređenja izračunata korišćenjem Tukey HSD testa pokazuju da se srednja vrednost za grupu koja je odrastala u gradu ($M=98,01$, $Sd=13,10$) značajno razlikuje i od srednje vrednosti grupe koja je odrastala u manjem mestu ($M=92,32$, $Sd=15,31$) i od grupe koja je odrastala na selu ($M= 91,23$, $Sd=14,12$). Grupe iz manjeg mesta i sela se međusobno ne razlikuju značajno. Kada je reč o prethodnom muzičkom obrazovanju i iskustvu, iako je trend isti kao i kod kulturne klime, razlike nisu statistički značajne ($F(2,205)=1.76$; $p > .05$).

Potom je ista analiza upotrebljena za utvrđivanje značaja stručne spreme roditelja za kulturnu klimu u porodici i muzičko obrazovanje ispitanika. Ispitanici su po stručnoj spremi podeljeni u dve kategorije: niže obrazovanje (osnovna ili srednja škola) i više obrazovanje (visoka škola i master, magistarske, doktorske i specijalističke studije). Utvrđena je statistički značajna razlika u rezultatima na kulturnoj klimi pomenute dve grupe: $t(220)=3.47$, $p < .001$). Rezultati pokazuju da, očekivano, deca obrazovanih očeva saopštavaju o boljoj kulturno-pedagoškoj klimi ($M=99,45$, $Sd=15,12$) u odnosu na decu očeva nižeg obrazovanja ($M=91,72$, $Sd=13,89$). Obrazovanje oca se, međutim, nije pokazalo značajnim u razlikovanju grupa kada je u pitanju prethodno muzičko obrazovanje i iskustvo ispitanika, iako je smer razlika isti ($t(205)=0.51$; $p > .05$).

Što se stručne spreme majki ispitanika tiče, kategorije su bile iste kao i kod očeva, a i dobijeni rezultati su jednaki: kada je u pitanju prethodno muzičko obrazovanje nisu dobijene statistički značajne razlike među grupama ($t(205)=0.33$; $p > .05$), dok je kod kulturne klime utvrđena statistički značajna razlika između dece čije majke imaju različit nivo obrazovanja. I ovde, očekivano, deca obrazovanih majki ukazuju na bolju kulturnu klimu porodice odrastanja ($t(220)=3.63$; $p < .001$), dok je prosečan skor za decu obrazovanih majki bio 98,86 ($Sd=13,95$), a za decu manje obrazovanih majki 91,34 ($Sd=14,20$).

Na kraju, t-testom za nezavisne uzorke upoređen je nivo prethodnog muzičkog obrazovanja ispitanika u zavisnosti od toga da li članovi njihovih porodica aktivno sviraju i/ili pevaju. Dobijena je statistički značajna razlika između studenata u čijim porodicama se aktivno svira/peva ($M=10,36$, $Sd=3$), i onih u čijim porodicama to nije slučaj ($M=8,45$, $Sd=2,30$); $t(225) = 4.57$, $p < .01$. Uvidom u aritmetičke sredine grupa, jasno je da studenti u čijim porodicama se aktivno svira/peva imaju značajnije prethodno muzičko obrazovanje i muzičko iskustvo u odnosu na studente kod kojih ovakvi porodični uslovi izostaju, ukazujući na značaj intergeneracijskog stava prema muzici i bavljenju muzikom, bilo na formalan ili neformalan način.

Diskusija

Osnovni problem ovog istraživanja bio je utvrditi povezanost prethodnog muzičkog obrazovanja i iskustva sa nivoom kulturno-pedagoške klime porodice porekla studenata iz uzorka. Prvi rezultati upućuju na to da su kulturno-pedagoška klima porodice porekla i nivo muzičkog obrazovanja studenata umereno povezani konstrukti. Kako je u pitanju retrospektivna studija, iako su naš uzorak činili studenti, a ne deca predškolskog uzrasta, postojanje ove korelacije ukazuje na značaj muzičkog obrazovanja za kulturno pedagošku klimu u veoma ranom uzrastu. U tom slučaju, značaj vaspitača za rani muzički razvoj dece, i time obogaćivanje nekih aspekata kulturno-pedagoške klime porodice porekla, bio bi veoma značajan jer bi upravo oni bili izvor dodatnog (a ponekad i jedinog) muzičkog iskustva za decu iz porodica u kojima se muzički sadržaji retko javljaju na repertoaru porodičnih aktivnosti.

Osim toga, utvrđeno je da različite sociodemografske varijable, kao što su mesto odrastanja studenata i nivo obrazovanja roditelja, imaju veliki značaj za nivo kulturno-pedagoške klime porodice i, donekle, prethodno muzičko obrazovanje, što dodatno upućuje na važnost obogaćivanja kulturnih iskustva u predškolskim ustanovama, naročito za decu koja dolaze iz porodica niskog obrazovnog statusa i iz sredina u kojima nema dovoljno stimulacija ovog tipa. Naravno, bitan aspekt ovih stimulacija u predškolskim ustanovama bio bi i upoznavanje budućih vaspitača sa značajem koji muzička iskustva imaju za razvoj kulturno-pedagoške klime porodice.

Mesto odrastanja studenata se pokazalo kao značajan prediktor i pokazuje da osobe koje su poreklom iz gradske sredine imaju daleko viši nivo kulturno-pedagoške klime u odnosu na one koji dolaze iz manjih mesta ili sa sela, dok između druge dve grupe ne postoje izraženije razlike. Ovi su rezultati u skladu i sa ranijim istraživanjima ovog tipa (Nikolić, 2015), što ostavlja prostor za osmišljavanje dodatnih kulturnih sadržaja, radionica, letnjih škola u mestima koje nemaju u svojoj blizini muzičke škole, pozorišta ili sale u kojima se mogu čuti muzički programi i steći inicijalna muzička znanja.

Kada je u pitanju stručna sprema roditelja, rezultati pokazuju da studenti čiji roditelji imaju završenu osnovnu ili srednju školu postižu daleko niže rezultate na skali kulturno-pedagoške klime porodice u odnosu na studente čiji očeви i majke imaju visoko obrazovanje i time se značaj dodatnih aktivnosti ovog tipa još više ističe kod

dece iz porodica čiji roditelji imaju niže obrazovanje. Sve navedeno je u skladu sa rezultatima već pomenutih istraživanja, a to je da roditelji višeg obrazovnog nivoa i stabilnijeg ekonomskog statusa imaju više mogućnosti da svojoj deci obezbede adekvatne obrazovne uslove i kulturne podsticaje (Ilari, 2013).

Na kraju, rezultat da studenti u čijim se porodicama aktivno svira i peva imaju značajnije prethodno muzičko obrazovanje i iskustvo u odnosu na studente koji u svojim porodicama nisu doživeli takvu vrstu iskustva nadovezuje se na navode drugih istraživača (Bogunović, 2005; Demorest et al. 2016; Ilari, 2013) da roditelji koji poseduju bilo koji vid muzičkog obrazovanja teže da svojoj deci obezbede muzički bogato i stimulatивно porodično okruženje, te u čak 74% slučajeva direktno utiču na interesovanje dece za dodatne muzičke aktivnosti. **Nasuprot njima**, zanimljivo je da roditelji koji imaju negativan stav prema svom talentu i svojim muzičkim sposobnostima, u većini slučajeva neće afirmisati niti podržati rano muzičko obrazovanje svog deteta, najčešće iz razloga da “ne troše novac i vreme uzalud” (Scripp, Ulibarri, Flax, 2013). Sve navedeno ide u prilog stavu da prethodna muzička iskustva tokom odrastanja i školovanja, kao i lični afiniteti roditelja direktno utiču na kulturno-pedagoško okruženje deteta i kod kuće i u školi (Scripp, Ulibarri & Flax, 2013; Veitch, 2017). Stoga je važno nepostojanje ovakvih iskustava nadoknaditi (između ostalog) i radom na muzičkom razvoju dece predškolskog uzrasta kako bi se (i) time pružila dodatna podrška njihovom kulturnom razvoju.

Na kraju, jasno je da ovo istraživanje, kao i sva koja su rađena na prigodnom uzorku, imaju ograničenje generalizacije rezultata. Takođe, istraživanje se nije bavilo drugim aspektima kulturno-pedagoške klime porodice koji, potencijalno, mogu imati značaj za kulturni razvoj dece. U tom smislu, bilo bi interesantno utvrditi značaj i drugih iskustava iz detinjstva na ovaj aspekt razvoja dece. Konačno, sigurno bi se precizniji rezultati dobili kada bi se ispitivalo aktuelno stanje muzičkog iskustva dece i nivoa kulturno-pedagoške klime porodice (a ne retrospekcija studentske populacije), ali ovo nameće dodatne metodološke probleme, naročito onaj vezan za etičnost ispitivanja dece u predškolskim ustanovama.

Zaključak

Kreiranje određene klime u porodici i roditeljska uloga u tom procesu može umnogome da utiče na konstituisanje, afirmaciju i oblikovanje određenih budućih afiniteta i navika dece. Roditelji koji veruju da muzika ima važnu ulogu u celokupnom dečijem razvoju i zauzima značajno mesto u svakodnevnom životu deteta, stvaraju drugačiju klimu u kući. Oni kreiraju sadržajnije muzičko porodično okruženje, odnosno mnogo više prilika za uživanje u muzici i raznovrsne muzičke aktivnosti, te na taj način svoja interesovanja, afinitete i obrazovno-vrednosne norme prenose na svoju decu (Bogunović, Polovina, 2007). Takođe, utvrđeno je da su stavovi koji roditelji imaju prema značaju obrazovanja, kao i podsticajna klima koja iz toga sledi (ili izostaje) veoma značajan faktor u dečijem razvoju (Bogunović, 2005; Wills, 2011). Iz

tog razloga kvalitet slobodnog vremena unutar porodice predstavlja aspekt porodičnog života koji umnogome može uticati na nivo kulturno-pedagoške klime porodice.

Zajedničko porodično muziciranje podrazumeva postojanje ozbiljnijeg muzičkog vaspitanja, kao i posedovanje veština sviranja nekog od instrumenata. Kod roditelja koji imaju prethodno muzičko obrazovanje i/ili i dalje aktivno sviraju i pevaju, primetna je tendencija “generacijske translacije porodičnih vrednosti i obrazaca ponašanja” (Bogunović, Polovina, 2007: 111) Stoga je redovno učestvovanje u muzičkim aktivnostima i podsticajno porodično okruženje rezultat delovanja obrazovnih, kulturnih i socio-demografskih faktora.

Uloga budućih vaspitača, kao i celog sistema predškolskog vaspitanja i obrazovanja, je izuzetno važna u pružanju dodatnih obogaćujućih iskustava kod dece koja odrastaju u porodicama niskog socijalnog i/ili ekonomskog statusa, a naročito kod dece iz manjih sredina u kojima ne postoji adekvatna podrška razvijanju sadržajnije kulturno-pedagoške klime porodice.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da je veza između prethodnog muzičkog obrazovanja i iskustva sa kulturno-pedagoškom klimom porodice porekla umerena, ali značajna. Pored toga, poseban značaj za nivo kulturno-pedagoške klime imaju i mesto odrastanja ispitanika, kao i obrazovanje njegovih roditelja. Na kraju, značajan faktor muzičkog obrazovanja i iskustva studenata jeste i (kako formalno, tako i neformalno) muzičko obrazovanje njihovih roditelja i sklonost zajedničkim aktivnostima u sferi muzike u porodici. S obzirom na to da je muzika neizostavan deo kulturnog odrastanja dece, čini se važnim poziv za redefinisane kurikuluma ustanova koje školuju buduće vaspitače, što bi uključilo i osveščivanje značaja koji muzika ima za kulturni razvoj dece. Na taj način bi vaspitači (uz određenu stručnu podršku) bili u mogućnosti da pruže potrebnu muzičku stimulaciju i deci koja su ostala uskraćena za rana muzička iskustva. Rad na muzičkim kompetencijama vaspitača bi otvorila mogućnosti za raznovrsne radionice u predškolskim ustanovama, posebno onih uz učešće roditelja. Osim što bi dobili priliku da to iskustvo podeli sa svojim detetom, roditelji bi stekli uvid u to koliko je muzika važan segment u ranom obrazovanju dece. To bi omogućilo potencijalni transfer muzičkog iskustva iz vrtića u domove dece, što bi u mnogim porodicama mogao biti i jedini vid muzičkih aktivnosti, te bi se na taj način izvršio posredni uticaj na kulturno uzrastanje cele porodice.

Nataša Đuragić, Ksenia Šimoković, Vladimir Mihić, Novi Sad

RELATION BETWEEN MUSIC EDUCATION AND EXPERIENCE AND
FAMILY CULTURAL- EDUCATIONAL CLIMATE OF PRESCHOOL TEACHER
STUDENTS

Abstract

The level of musical culture of preschool teacher college students, which greatly affects their competence as future professionals, is often influenced by the existence of previous music education, as well as some aspects of the cultural and educational climate of their families. This paper presents the results of the research that was aimed at examining the relation between the previous formal music education, as well as any kind of informal musical experience and the level of cultural and educational climate of the family of students, future preschool teachers. The research also examines the significance of socio-demographic factors (parents' educational background, place of birth) for the cultural and educational climate of the family and existence of the previous music education and musical experience.

The research was conducted on a sample of 225 students in the second and third years of study at the Preschool Teacher Training College in Novi Sad by applying the non-experimental method, technique of interviewing and scaling and using the instrument devised especially for this research. The results showed that there is a significant correlation between musical background and the level of family's cultural-educational climate, as well as that both level of parents' education and place of birth of students are significant predictors for cultural and educational climate of the family, and indicators of the existence of music education or early musical experience of students.

This information can lead to designing appropriate programs to increase the competence of preschool teachers, so that they can provide well-timed music stimulation for preschool children. In this way, preschool teachers could potentially indirectly compensate the low cultural and educational climate of the families with lower social, economic and educational status, by influencing the quality of the musical activities of children in kindergarten.

Keywords: cultural and educational climate, music education, musical experience, compensatory experience

Literatura

- Aherne, S. (2011). *An examination of the relationships among home musical environment, tonal music aptitude and vocal performance achievement of kindergarten students* (unpublished master thesis). Delaware: University of Delaware.
- Bainger, L. (2010). A Music Collaboration with Early Childhood Teachers. *Australian Journal of Music Education*, 2, 17-27.

- Bogunović, B. (2005). *Porodica učenika osnovne muzičke škole*. Pristupljeno: 30.07.2007. [www.ipisr.org.rs/Upload/Dokumenta/Strane/ZbornikInstituta/37\(2\)2005/Porodica.pdf](http://www.ipisr.org.rs/Upload/Dokumenta/Strane/ZbornikInstituta/37(2)2005/Porodica.pdf).
- Bogunović, B. i Polovina, N. (2007). *Obrazovno-materijalni kontekst porodice i odnos učenika prema školovanju*. Pristupljeno: 30.07.2007. [http://www.ipisr.org.rs/Upload/Dokumenta/Strane/ZbornikInstituta/39\(1\)2007/OBRAZOVNO-MATERIJALNIKONTEKST.pdf](http://www.ipisr.org.rs/Upload/Dokumenta/Strane/ZbornikInstituta/39(1)2007/OBRAZOVNO-MATERIJALNIKONTEKST.pdf).
- Brand, M. (1985). Development and validation of the home musical environment scale for use at the early elementary level. *Psychology of Music*, 13(10), 40-48.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *International Encyclopedia of Education*, 3(2), 37-43.
- Bronfenbrenner, J. (1997). *Ekologija ljudskog razvoja: prirodni i dizajnirani eksperimenti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Custodero, L. A. (2003). Passing the cultural torch: Musical experiences and musical parenting of infants. *Journal of Research in Music Education*, 51(2), 102-114.
- Dai, D. Y. & R. M. Schader. (2002). Decisions Regarding Music Training: Parental Beliefs and Values. *Gifted Child Quarterly*, 46(2), 135-144.
- Demorest, S. M., Kelley, J., Pfordresher, P.Q. (2017). Singing Ability, Musical Self-Concept, and Future Music Participation. *Journal of Research in Music Education*, 64(4), 405-420.
- Đorđević, J. (2008). Porodica kao faktor podsticanja darovitosti. u: G. Gojkov (Ur.), *Zbornik Visoke škole strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihajlo Palov" – Vršac* (str. 25-35). Vršac: Visoke škole strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihajlo Palov"
- Đuragić, N. (2017). Muzičke preferencije budućih vaspitača. u: L. Marinković (Ur.), *Zbornik radova sa interdisciplinarnе naučno-stručne konferencije sa međunarodnim učešćem "Svakodnevni život deteta"* (str. 269-279). Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača
- Ilari, B. (2013). Concerted Cultivation and Music Learning: Global Issues and Local Variations. *Research Studies in Music Education*, 35(2), 179-196.
- Ivanović, S. (2008). Porodični uslovi, slobodno vreme i kreativnost mladih. u: G. Gojkov (Ur.), *Zbornik radova 14. okruglog stola – Porodica kao faktor podsticanja darovitosti* (str. 223-230). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihailo Palov"
- Jeremić, B. (2015). *Od pevanja do muzičke kulture (Metodika nastave muzičke kulture, praktikum za vaspitače i učitelje)*. Sombor: Univerzitet Novi Sad, Pedagoški fakultet Sombor.
- Kirkpatrick, W. C. (1962). *Relationship between the singing ability of prekindergarten children and their home musical environment* (doctoral dissertation). Los Angeles: University of Southern California.
- Lareau, A. (2011). *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Berkley: University of California Press.

- Mirković-Radoš, K. (1986). *Muzika i predškolsko dete*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Nikolić, L. (2015). *Faktori sticanja i razvoja muzičkih kompetencija kod studenata učiteljskih studija* (doktorska disertacija). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Scripp, L., Ulibarri, D., Flax, R. (2013). Thinking Beyond the Myths and Misconceptions of Talent: Creating Music Education Policy that Advances Music's Essential Contribution to Twenty-First Century Teaching and Learning. *Arts Education Policy Review*, 114(2), 54–102.
- Shelton, J.S. (1965). *The influence of home musical environment upon musical response of first-grade children* (doctoral dissertation). Baltimore: George Peabody College for Teachers.
- Shuter, R. P. (1964). *An investigation of hereditary and environmental factors in musical ability* (doctoral dissertation). London: London University.
- Štula, J. (2005). Odnos socio-ekonomskog statusa i kulturno-pedagoškog nivoa porodice i njihova povezanost sa školskim postignućem. U: M. Franceško i M. Zotović (Ur.), *Psihosocijalni aspekti društvene tranzicije u Srbiji* (str. 225-237). Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju.
- Vincent, C. & S. J. Ball. (2007). Making Up the Middle-Class Child: Families, Activities and Class Dispositions. *Sociology*, 41(6), 1061–1077.
- Veitch, H. (2017). Parental Memories of School and Children's Early Learning: a Comparison of Higher-income and Lower-income Mothers. *New Waves Educational Research & Development*, 20(1), 38–54.
- Wills, A. (2011). *Relationships Among Musical Home Environment, Parental Involvement, Demographic Characteristics and Early Childhood Music Participation* (master thesis). Miami: University of Miami.
- Zdzinski, S. (2013). Underlying Structure of Parental involvement – Home Environment in Music. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 198, 69-88.